

Varga Mihály

Tudós tanár Kecskeméten

Hajnóczy Iván, a Katona-kultusz ápolója

Hajnóczy Iván igazi történelmi családnak a sarja. Jól mutatja ezt az 1928-ban megjelent családtörténeti munkája, amely a *Hajnóczyak* címet viseli. Ebből kiderül, hogy a híres városba csöppent tudós tanár ősei a Szepességből származnak, ahonnan például Zápolya János, Thököly Imre, s egyebek mellett Görgey Artúr is. Íme az önnön család jellemzése: „...máig élnek a család hagyományos erkölcsi: a tette kész hon- és nemzetszeretet, a műveltség magas fokú szeretete és munkálása.” A felsorolásból kiderül, hogy hányan és hányan, hányféle módon gazdagították a névsort – és történelmünket is egyben – a nemesi családban, beleértve Hajnóczy Józsefet, a történelmi tanulmányainkból jól ismert lázadót is, a Martinovics-féle összeesküvés egyik szereplőjét.

E szellemi értékekben és történelmi hagyományokban egyaránt gazdag múltú család sarjaként Hajnóczy Iván, a tudós tanár és Kecskemét kulturális életét sokrétűen gazdagító közéleti személyiség Budapesten született 1883 januárjában. Egyetemi tanulmányait szülővárosában és Párizsban végezte. Meghatározó kapcsolatainak alakulásáról beszédesen árulkodik, hogy az akkor már rangos Eötvös-kollégiumban olyanok közvetlen társaságában élt, mint például Kodály Zoltán, Szekfű Gyula, Laczkó Géza, Kuncz Aladár, Pais Dezső és sokak példaképe, a roppant tekintélyes Horváth János. Az egyetemi évek után tanárkodott Késmárkon, Alsókubinban és a fővárosban, majd Kecskemétre került, ahol hamar egy felsőfokú pedagógiai intézmény igazgatója lett, miközben mint irodalomszervező, Katona-kutató, tekintélyes közéleti személyiség folyamatosan, évtizedeken keresztül hozzájárult a híres város jó hírnevének növeléséhez.

Közéletiségét, szerteágazó elhivatottságát jól mutatja, hogy tanári és igazgatói teendői mellett elnöke volt az iskolaszéknek, a Múzeum és Könyvtár Bizottságnak, választmányi tagja a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak és elnöke a Magyar Gyorsírók Egyesületének. A széles körben elismert átlagon felüli műveltsége, sokoldalú, s szinte parttalan kulturális érdeklődése kecskeméti évei, évtizedei alatt különleges tekintélyt szerzett neki. Talán nem tűnik felesleges apróságnak, ha megemlítjük, hogy az 1927-es sakkverseny résztvevőit – amelynek Tóth László volt kitűnő szervezője – ő, mint az egyik házigazda, hat nyelven üdvözölte a korabeli tudósítások szerint. Jogosan és megalapozottan írta Heltai Nándor, hogy „Kétségtelenül ő rendelkezett a Katona József Kör vezetőségében a legnagyobb műveltséggel”.

*

Hajnóczy Iván nevének említésekor, vagy nevének hallatán, nem véletlenül gondolunk mindjárt Kecskemét legnagyobb szülőltjére, a halhatatlan drámaíróra, Katona Józsefre. Arra a szomorú és egyben felemelő sorsú alkotóra, aki őt egész – művekben is gazdag –

életében mindig foglalkoztatta. Az alábbiakból minden bizonnyal kiderül majd, hogy Hajnóczy eredményesen fáradozott, sokat tett elhivatottságával és igazi megszállottságával Katona megismertetése, életének és munkásságának közkinccsé tétele érdekében. Nem véletlenül volt ő több mint három évtizeden át a Katona József Kör (később Társaság) tagja, főtítkára (1912–18), majd alelnöke (1928–33) és 1933-tól tiszteletbeli tagja.

Orosz László Katona-kutató, Kecskemét jeles irodalomtörténésze ezt írta méltán dicsért elődjéről: *„Hajnóczy igyekezett pótolni azt, amit egy évszázad kecskeméti Katona-kultusza elhanyagolt: fölmérte a Kecskeméten még föllelhető Katona- emlékeket, kiadta Katona több kéziratát, összeállította életének és műveinek bibliográfiáját.”*

Amikor Hajnóczy Iván fiatalon, néhány évi tanítás után a hírvárosba került tanítani, gyorsan kettős karriert futott be: egyrészt hamar iskolaigazgató lett – jórészt átlagon felüli felkészültsége alapján –, majd ugyanolyan gyorsan az irodalmi örökségeket eredményesen ápoló Katona József Társaság (ekkor még Kör) tekintélyének, szerepe erősítésének céljából fáradozott, nem kevés eredménnyel.

Néhány évi itteni tanárkodás után 1913-ban már a felsőkereskedelmi iskola igazgatója volt, miközben megválasztották a Katona József Kör főtítkárának. Egy korabeli jegyzőkönyv szerint a választmány megbízta őt egyebek mellett azzal a feladattal, hogy november 1-jén, halottak napján gondoskodjék *„a sír feldíszítéséről és kivilágításáról”*. Ezekben a napokban történt – egy levéltárban meglévő jegyzőkönyv szerint –, hogy javasolta a főtítkár Katona József hamvainak áthelyezését a Szentháromság temető főútjának a végére, a főbejárat közelébe. A másik indítványa, kezdeményezése talán még ennél is jelentősebb. Szintén a levéltárban olvasható az a beadványa, amelyben meggyőző mondatokkal indítványozza, hogy az immár húszéves városi színházat nevezzék el a drámaíróról. Indoklásul más városok példáit említette: Debrecenben Csokonai, Szegeden Dugovics nevét viseli az intézmény. Figyelme arra is kiterjedt, hogy beadványában javaslatot tett az ünnepség programjára (az ünnepi beszéden kívül részlet a *Bánk bán*ból, egy jelenet Erkel operájából, a Városi Dalárda szereplése stb.). Nem sokkal ezután a november 11-én megrendezett Katona-emlékünnepeken *Katona első és második Bánk bánja* címmel ő tartott tudományos igényű előadást, nagy sikerrel. A nagy drámaíró élete és munkássága iránti rokonszenvenesen elkötelezett szeretete lényegében ezzel a nemes és figyelmet érdemlő tettevel kezdődött el valójában. Az esemény jelentőségét mutatja, hogy az akkor már rangosnak számító *Kecskeméti Lapok* elismerően és részletesen beszámolt az eseményről.

„Egy irodalmi szenzáció tartja lekötve mindazok figyelmét, akik Katona József fő művét irodalmunk kincsei közé sorozzák” – így kezdik a szemléletes tudósítást. S a folytatás is ilyen elismerő és emelt hangulatú: *„Előkerült a Bánk bán első szövege, a költő saját kezű jegyzeteivel ellátott, s így föltétlen hitelességű kéziratban.”* A továbbiakban meggyőző érveléssel szólnak a lelet jelentőségéről és ecsetelik a nagy mű megszületésének körülményeit és további sorsának alakulását. Hajnóczy hangsúlyozottan felemlíti, hogy a régebbi *Bánk bán*-magyarázók a dráma első szövegének ismerete nélkül több szempontból téves következtetésre jutottak. Hajnóczy az egymástól eltérő szövegek egybevetésével, konkrét példákkal teszi szemléletessé és meggyőzővé a két szöveg közötti különbséget. Azt állítja, hogy az összehasonlítás által *„bepillantást nyerünk egy költői elme műhelyébe, és alkalmunk nyílik egy klasszikus műalkotás kialakulásának egyes mozzanatait, kifejlődését, a gondolatban a káoszról való fokozatos kikristályosodását megfigyelni.”* Hajnóczy megfigyelése a barokkos, egyeseknek talán dagályosnak tűnő fogalmazása ellenére is elgondolkodtató. A fentiekhez hozzá kell tenni, hogy Hajnóczynak ez a fiatalkori előadása húsz évvel később a Katona József Kör évkönyvében nyomtatásban is megjelent.

Miközben Katona városában – jórészt közigazgatási és értelmiségi körökben, és részben az igényesebb polgárok soraiban – fokozatosan ismertté vált a drámaíróról elnevezett kör,

a város határain túl is megmutatkozott már bizonyos érdeklődés tevékenységük iránt. A kecskeméti levéltárban olvasható egy Budapestről érkezett levél, amelyben a környék pásztoréletének kutatója szorgalmazza, hogy a Katona József Kör évkönyveit küldjék meg a Nemzeti Múzeumnak (ő annak az izsáki születésű Madarassy László írónak és világutazónak a fia volt, aki alapította és szerkesztette az első kecskeméti újságot, a *Kecskeméti Lapokat*). Egy Hajnóczy Ivánnak szóló levélben 1914-ben arról értesülhetek a kecskeméti irodalombarátok, hogy a belügyminiszter jóváhagyta a Katona József Kör módosított alapszabályát. Ez számunkra azért is érdekes, mert elkészítésében döntő szerepe volt Hajnóczynak. Erre mutat egyebek mellett a cél megfogalmazása. Legfőbb cél – olvasható benne – „*a hazai irodalom és tudomány pártolása*”, valamint „*Kecskemét város történetében, akár itt születtségüknél fogva helyet érdemlő férfiak és nők emlékezetének felelevenítése*”.

Ebben a Katona-kultuszt gazdagító esztendőben jelent meg egy cikke Hajnóczynak a fővárosban; az *Irodalomtörténet* című folyóirat közölte a *Pótlások a Bánk bán első szövegéhez* című írását. Akkor e rangosnak számító orgánumnak Pintér Jenő volt a szerkesztője. Ebben a kitűnő és nagyon is idősezerű munkájában Hajnóczy Bárány Boldizsár *Rosta* című javító szándékú szövege alapján hasonlítja össze a *Bánk bán* 4. és 5. felvonásának egyes részeit. Miközben megjegyzi, hogy szerinte hiba volt annak idején, 1869-ben a dráma szövegével együtt a *Rosta* szövegét is kiadni.

Ennél a pontnál feltétlenül ide kívánczok egy megjegyzés: Hajnóczyra egyértelműen az volt a jellemző, hogy amikor fontos és felelős tisztséget töltött be a Katona József Körben, akkor bontogatta szárnyait legaktívabban és legkövetkezetesebben a Katona-kultusz ápolása érdekében. Ezt a főtítkári (1912–18) és alelnöki (1928–33) időszakára vonatkoztathatjuk.

Ám a fentebb említett időszakokon kívül a közbeeső években is hallatta szavát, egyebek mellett, kedvenc témakörében is. Mert az így utólag nézve is hamar nyilvánvalóvá vált, hogy ő minden kétséget kizáróan Katona bővületében élt és munkálkodott mindvégig.

Hajnóczy Iván egyik műve – mely Katona József szellemének ébrentartását, a Katona-kultusz erősítését szolgálta – a *Katona Kecskeméten* című tanulmány volt, amelynek súlyát és fontosságát nagyban emelte, hogy az akkor már igencsak tekintélyes Horváth János irodalomtörténész írt előszót. Ebben fontosnak tartotta megemlíteni, hogy bizony téves adatok jelentek meg a Katona-irodalomban, melyek megtévesztően befolyásolták a drámaíró életének és művének megemlítését. Rokonszenves gesztus volt, ahogy Horváth tanítványának és barátjának nevezte Hajnóczyt. S figyelmet érdemel az is, hogy ezt írta a *Bánk bán* szerzőjéről: „*Nagy, heves indulatok lobogtak lelkében.*”

És azt is, hogy „*A szülővárosnak nincs és aligha lesz valaha nagyobb büszkesége...*” Könnyű elgondolni, hogy Hajnóczynak, aki ekkor már csaknem másfél évtizede Kecskemét irodalmi-szellemi életének egyik vezető és meghatározó személyisége volt, mennyire jólesően hangoztak a Horváth János által róla leírt alábbi mondatok: „*Bizonyosan szívesen veszi e szükségzavú, de pontos adatokban bővelkedő művet Katona József minden tisztelője, a részletparányok is kritikailag érdeklődő szaktudós éppúgy, mint a lángelme előtt önkénytelen áhítattal hódoló közönség, különösen pedig szülővárosa, melynek nincs és alig lesz valaha nagyobb büszkesége Katona Józsefnél.*” Ez elismerő és értő szavakhoz a nagy tudós még hozzátette: „*Mi nem láttuk őt soha, de ismerni szeretnénk. Vigyen előbb megismerésében ez érdemes tanulmány is.*”

A fentebb méltatott tanulmányban Hajnóczy ismerteti a drámaíró családfáját, szüleit és gyerekkorát, pesti éveit és hazatérését, valamint a színészzel való kapcsolatát. Amikor Katonáról mint történetíróról szól, rokonszenves elfogultsággal ezt írja: Katonát „*már korán a történelem felé vonják egyrészt tanulmányai, másrészt hajlama*”. Érdekes annak az elemzése, hogy Katona József miként és milyen okból tért vissza a szülővárosába. Meglepő határozottsággal állítja, hogy az író törekvései meghiúsultán elkeseredve vonult vissza

szülővárosába. Külön figyelmet érdemel dolgozatának az a része, amelyben a Csányi János melletti ügyészi tevékenységét és ügyvédi munkáját elemzi. Valamint az is, amikor családja és saját pénzügyi elszámolásairól ad számot. A Katona halálával és az úgynevezett „bitang kassza” ügyével foglalkozó rész is érdekes. A függelékben közli a családtagok életrajzi adatait és mellékel az egykorú költők és tisztelők verseit a drámaíróról. Ebből a munkájából álljon itt végezetül egy részlet, mely Hajnóczy Iván gondolkodásáról és emelkedett stílusáról beszédesen árulkodik: „A tehetségek sírja nyelte el őt is: a szegénység, a megélhetés kényszere, közviszonyaink fejletlensége – ezek nem engedték különleges tehetségét szárnyra kelni.”

*

A továbbiakban Hajnóczy dolgozatait, Katonával foglalkozó cikkeit, előadásait és egyéb áldásos tevékenységeit a teljesség igénye nélkül, rövidre fogva, a tájékoztatás igényével igyekszünk megemlíteni, felsorolni.

A *Napkelet* című kiadványban megjelent egy írás *Új adatok Katona Józsefről* címmel Hajnóczy tollából. Ennek két érdekes része van: az egyik Katona báli élményét idézi, a másik Katona temetési meghívóját teszi közzé. Az egyikben arról számol be Hajnóczy, hogy az 1824-ben a Cserepes vendéglőben megrendezett városi bál – melyet Katonán kívül Csányi János főügyész, a drámaíró főnöke és Sárközy Sándor táblabíró rendezett – milyen fényesen sikerült, azt leszámítva, hogy a városban állomásozó tisztek (mert jegyet nem kaptak a nagy érdeklődés miatt) botrányt okoztak. A másik, hogy Katona József temetése évekkel később a város vezetőinek jelenlétében emlékezetes és méltóságteljes volt, méltó a „hírös város” nagyfiának emlékéhez. Az 1930-as esztendő Hajnóczy életében a termékenységet, aktivitását tekintve hasonló volt az 1913–14-es és az 1926-os évhez. Talán legtöbb figyelmet érdemel a *Katona József életének és műveinek bibliográfiája* című munkája. Csupán jelzésszerűen néhány példa: Hajnóczy összeállításából Katona *Bánk bánjának* sorjázó kiadásairól.

A dráma immár végleges szövege kiadásainak sora: az első Pesten, Tratter János nyomdájában jelent meg. Horváth Döme 1856-ban ezer példányban jelentette meg Szilády Károly nyomdájában. (A kiadás jövedelmét a drámaíró síremlékére fordították.) Majd Pesten Heckenast Gusztávnál a Magyar Remekírók gyémántkiadásában látott napvilágot a dráma 1862-ben. Ezt követően a Franklin társulatnál 1875-ben Toldy Ferenc életrajzával, majd 1930-ban Katona szülővárosában, a Kecskeméti Közlöny kiadásában, szövegű és modernizált formában, Hajnóczy Iván utószavával. Megtudjuk a dolgozatról, hogy a drámát Pesten és Kecskeméten kívül Győrben és Gyomán is kiadták. S azt is, hogy három nyelvre lefordították (német, olasz, francia), hat alkalommal, 1858 és 1911 között.

Hajnóczy tanulmányában a legbővebb, s talán legérdekesebb fejezet az, amelyben a drámaíróról és a *Bánk bán* kapcsolatos írások és kiadványok felsorolása kapott helyet. (Összesen 460 írás!) Néhány beszédes példa: írt Katonáról egyebek mellett Arany János, Karinthy Frigyes, Horváth János, Lukács György, Lestár Péter, Hornyik János, Gyulai Pál, Jókai Mór, Beöthy Zsolt, Négyessy László. És verset írt róla Juhász Gyula és Sántha György.

A *Kecskeméti Lapok* közölte Hajnóczy *Katona-émlék* című írását 1930 elején a drámaíró születésének 100. évfordulója alkalmából. A megmaradt emléktárgyak száma kevés ugyan, de „többé-kevésbé hitelesek”, figyelmet érdemelnek. Például evőeszközök, Katona eredeti sírköve, apjának levelei, kéziratok, feljegyzései, a Hornyik-féle gyűjtemény Katona életrajzi adataival, az úgynevezett Geday-féle iratok a drámaíró kéziratával stb. És ami szintén nagyon becses, a költő tréfás vadásznaplója, valamint a *Jeruzsálem pusztulása* című drámájának a kézírata. Ugyancsak ebben a lapban látott napvilágot

a *Katona-kultuszunk* című írása. Az előzmények felsorolása után (Nagy István, Csányi János, Losonczy László) elismerően szól Horváth Döme szerepéről, akit „*irodalmi hajlamai egész hosszú életén végigkísértek*”. Ide sorolható az is, hogy az 1930-as áprilisi ünnepi közgyűlésen – az új síremlék felavatásakor – ő mondott zárszót. A helyi sajtó lelkesen számolt be a nagy eseményről.

Hajnóczy Iván szerkesztésében jelent meg – két évtized kihagyás után – a *Kecskeméti Katona József Kör Évkönyve az 1913–32. évről* című kiadvány, amelyben közzétette a *Hol írta Katona a Bánk bánt* című vitairatát. Ebben idézi Karacs Terézt, Katona budapesti házigazdájának a lányát, aki szerint a drámaíró „élt-halt a színészetért”, s aki azt állítja, hogy náluk írta a *Bánk bánt*. Hajnóczy ezt kétségbe vonta, és idézi Katonát: „*Íráom Kecskeméten, Jakab hava 2-ikán, 1819.*” És egy előbbi bejegyzést is idéz: „*Le ültem almafám tövébe hát*”, s „*Íráom Kecskeméthen, Jakab havának 30-ikán, 1815.*” (Az ellentmondásosnak tűnő, ám a valóságnak bizonyára megfelelő állítások és feljegyzések alapján Karacs Teréznek is, Hajnóczynak is igaza lehet, hiszen éveken át írta és átírta a drámát, miközben hol a fővárosban, hol pedig Kecskeméten tartózkodott.)

Ez a páratlan munkabírású férfiú a Katona József Kör elismert vezetőjeként nagyon sokat tett a halhatatlan drámaíró életének, főként kecskeméti napjainak jobb megismerése érdekében. Előadásaival, valamint különböző lapokban, évkönyvekben és iskolai értesítőkből közzétett írásaival. Írt sok egyéb mellett a Katona-ünnepélyek több évtizedes történetéről, a Bánk bán-házról, a dráma szövegének modernizálásáról, összeállította Katona bibliográfiáját, írt a Bartucz Lajos antropológus és Szabó Kálmán múzeológus által végzett országos figyelmet kiderített exhumálásról. Méltán írhatták róla már 1929-ben a *Kecskeméti Lapokban*, egyik tanulmányát ismertetve, hogy az „*örvendetes gyarapodását jelenti a Katona-irodalomnak*”. És nem véletlenül lett már 1925-ben a Magyar Irodalomtörténeti Társaság választmányának tagja.

A fentieket figyelembe véve ma sem érthető, hogy 1933. július 5-én, amikor csaknem fél évszázados változó tartalmú és eredményű tevékenysége után a kör nagyobb rangot jelentő Katona József Társasággá alakult át, új alapszabállyal, miért távozott annak éléről Hajnóczy. S ugyanez mondható el Marton Sándorról is, az addigi elnökről. Különösen azt figyelembe véve, hogy az újonnan megválasztott elnök, dr. Kiss Endre főügyész a székfoglalójában ezt mondta róluk: „*Előbbre vitték a Katona-kultuszt, a kutatás terén irodalmi színvonalat biztosítottak.*” Megjegyezzük, hogy ez a fogalmazás, bármennyire elismerő és dicsérő is, egyáltalán nem méltó Katona szelleméhez és Hajnóczy igényes irodalmi munkásságához. A stílus („*kutatás terén*”, „*színvonalat biztosítottak*”) akár a későbbi „szocreál” korszak mozgalmi nyelvéhez is hasonlítható.

Hajnóczy Iván hosszú éveken át kapcsolatban állt Sántha György költővel is, akivel egy ideig közösen vezették a Katona József Kör. Bizonyára az ő lelkesen végzett Katona-kutatásai, a *Bánk bán*-téma iránt elhivatott szeretete is hozzájárult ahhoz, hogy Sántha György 1930-ban megírta a *Katona 1930* című versét. Ez a nagy erejű szép szonett kifejezi azt a hatást, amit Katona késői szellemi utódjaira tett. Íme a vers négy sora:

„Ő a megváltó, krisztusi magyar
A kárhozatsziklát felemelő,
Saját s fajtája sorsát görgető,
Első merész tavaszi zivatar.”

*

Említettük már Hajnóczy szellemi formálódásának színhelyét, az Eötvös-kollégiumot. Nos, minden bizonnyal ez az erjesztő és szellemi kalandokra ösztönző légkör okozhatta, hogy egészen fiatalon, huszonkét esztendős korában Budapesten megjelent az első kötete 1905-ben, *Szentjóni Szabó László élete és munkái* címmel. A szerző tanulmányában a felvilágosodás korában élt, ígéretes tehetségű és tragikus sorsú, fiatalon, huszonnyolc esztendős korában elhunyt költő, író életét és munkásságát igyekszik bemutatni. Szentjóni erdélyi református családból származott, Debrecenben végezte tanulmányait, ahol a tekintélyes Hatvani István irányítása mellett bölcsészetet, latin és görög nyelvet, valamint filozófiát, földrajzot és régészetet tanult. Kezdetben a Kazinczy és Batsányi által szerkesztett *Múzeumban* verseket írt. Hajnóczy kiemeli irodalomszervező szerepét, hatását, s azt, hogy ebben Kazinczy mennyire hatással volt rá. Miközben Nagybányán tanárkodott, csatlakozott a Kazinczy Ferenc által elindított új folyóirathoz, az *Orpheushoz*.

Ezzel kapcsolatban figyelmet érdemel Hajnóczynak az az észrevétele, hogy „Kazinczynak egészen nyugati, válogatosabb ízlése nem tudott megbarátkozni Batsányinak magyaros irányba haladó szempontjaival”. Szentjóni ezért csatlakozott hozzá, vele értve egyet.

*

A Szentjóni-tanulmány után két esztendővel Iglón 1907-ben kiadták a *Magyar költők a Szepességben* című könyvét. Miután szép Szepességnek nevezi a tájat, ősei földjét, leszögezi, hogy hazánkban kevés vidék olyan gazdag irodalmi emlékekben, mint ez a vármegye, ahol, mint mondja, minden korban, korszakban tevékenykedtek jeles írók. És bár sokszor nem magyar nyelvű, de igaz magyar érzelmű lakossága szívesen látta az alkotókat a határai között. A mohácsi vész után az első magyar költő Silvester János, „akinek élete típusa a magyar reformátorokénak”. Külföldi egyetemeken megragadja a kor forrongó eszméje, a hitnek és az egyháznak megtisztítása volt a célja. S ez kihat egész további életére. Hazatérése után dunántúli főurak udvarában szolgálva Sárváron írta (és maga nyomtatta ki) az első magyar Újtestamentumot. Hajnóczy értéssel és lelkesedéssel fogalmazva értékeli a tettet: „Amely költői lelkének is megkapó bizonyosságait adja”. Megvetette a magyar időmértékes verselés alapjait, szeretettel említette ugyanakkor a népdalokat és a szerelmi költészetet jelentő virágénekeket.

Hajnóczy ifjúkori művei tudományos szempontból nem jelentősek, ám mégis figyelmet érdemelnek, több okból is: például, hogy Hajnóczy Iván kiterjedt érdeklődési körét jól jelzik, és egyben sokoldalúságát is persze. Kiegészítésül e fejezethez kívánczik, hogy megemlítsük, Hajnóczy, a kecskeméti sokoldalú tudós tanár egyéb igényesebb, nívósabb – főként Katona-írásaira gondolunk – írásai mellett szinte egyetlen percre sem szűnt meg jelen lenni a korabeli szellemi életben. Cikkék tömegét jelentette meg a húszas-harmincas években.

Az *Apokriták kódexeinkben az Irodalomtörténet* című folyóiratban jelent meg. Írt Arany János *Buda halála* című művéről. Lefordította franciára Sándor István *La ville Kecskemét* című városismertető munkáját. És amikor 1930-ban napvilágot látott Liszka Bélának a kecskeméti színház és színészet múltjáról szóló tanulmánya, ő írt hozzá kiegészítő szöveget. Ez külön lenyomatként 1930-ban megjelent a Katona-emlékkönyvben. Írt Hajnóczy különféle lapokban, kiadványokban recenziót, vitairatot, jegyzetet. Például a görög betűs házasságkötő formáról, Bugac és Monostor múltjáról stb. A fentiekhez azt kell hozzátennünk még, hogy ez a kivételes tehetségű tudós, pedagógus, irodalomtörténész a szellemi mozgásterét tekintve nem nyugodott sohasem, a tartalmas gondolkodás és előremutató cselekvés jó szervezőkészséggel párosult nála a jó ügyek érdekében. Írt iskolatörténetet,

érdekes könyvet az úgynevezett Taylor-gyorsírásról, feldolgozta és közreadta a kecskeméti görögység történetét. Ez utóbbival kapcsolatban szinte kényszerű kötelesség idézni Moravcsik Gyulát: *„tanulmányának értékét növeli az a tény, hogy a kecskeméti egyházközség egyike a legrégebb magyarországi görög településnek”*.

*

E tanulmány végére jogosan idekívánczik a kérdés, ki volt valójában ez az érdekes sorsú, sok szempontból ellentmondásos ember, aki belesöpött a hírös város változó értékű, színvonalú, de mégis felfelé ívelő szellemi életébe, aki több mint két évtizedes tündöklés után szinte jeltelenül és üzenet nélkül távozott, vált meg sikereinek színterétől? Ki is volt valójában ő?

Szerintünk Hajnóczy Iván akarva-akaratlan azok sorsára jutott, akiknek az életét elszántan vizsgálta. Nézzük szép sorjában: ő is sikeresnek mondhatta magát sokáig, mint Szentjóni vagy Kazinczy. Ugyanolyan csalódottá vált, mint Dayka Gábor vagy Csokonai. Tulajdonképpen ő is álmodozó volt, mint a legendás életű Sylvester János, valamint Balassi Bálint és Szenci Molnár Albert. Ami viszont Katona Józseftől – a tehetség mértékétől függetlenül – megkülönbözteti, az, hogy Katona a szülővárosában talált végül sokak által vitatott igazi otthonra, míg Hajnóczy megannyi harca, munkája, eredményes tevékenysége után is a mai napig érthetetlen, megmagyarázhatatlan okok miatt Ausztriában, Dél- és Észak-Amerikában fejezte be az életét, számunkra ismeretlen körülmények között. A Kecskeméten eltöltött négy évtized alatt fáradhatatlanul dolgozott. Hivatásának élő, a nemzet érdekeit, a haladást szem előtt tartó, a műveltséget, tudást, szakértelmet gazdagító, segítő szándékú, igaz ember volt, sokak elismerésétől és dicsérő szavaitól övezve teltek itteni évei.

Az igazgatói teendők mellett tanított idegen nyelveket és magyart, földrajzot, valamint gyorsírást, gépírást, jogi ismereteket, közgazdaságtant. Így utólag nézve is lenyűgöző a munkabírása, a sokoldalúsága és az elhivatottsága. Az igazgatóságon és tanításon kívül különböző fórumokon sok-sok előadást tartott, például budapesti és szegedi tudományos tanácskozásokon is. Tóth László az egyik írásában a polgármester fáradozásainak hű segítőjeként említi.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság választmányi tagja volt, az általa szorgalmazott és alapított gyorsíró körnek az elnöke. A Magyar Gyorsírók Egyesületének tagja, a Kereskedelmi Szakiskolai Tanárok Országos Egyesületének alelnöke, az Országos Ipari és Oktatási Tanács tagja volt.

És a város hivatalos fordítója, tolmács, egyházi tanácsos, felügyelőbizottsági tag volt, valamint részt vett a levéltár szakszerű rendezésében, s gyakran hasznos javaslatokkal állt elő. Például, hogy helyezzenek el emléktáblát annak az épületnek a falán, ahol Petőfi iskolába járt, gyűjtést javasolt egy Jókai-emléktábla elhelyezéséhez. Továbbá művészeti szabadegyetem szervezését kezdeményezte, amelynek egyik előadója volt.

Érdeklődési körének, műveltségének sokoldalúságára néhány példa. Sok-sok egyéb mellett előadást tartott – természetesen Katonán és *Bánk bán*on kívül – az olasz reneszánszról, a szepességi szászok múltjáról, a százéves kecskeméti könyvnyomtatásról, a helybeli színészet történetéről. Már 1913-ban előadó volt Szegeden és Kecskeméten az etnográfusok vándorgyűlésén. Azt írta 1927-ben az iskolája évkönyvébe, hogy *„mindenki annyi embert ér, ahány nyelvet beszél”*. Nos, őrá ez nemcsak érvényes volt, de be is igazolódott. Messziről jött ide, ahol gyökeret vert, olyat és annyit alkotott, amire a ma emberének is érdemes figyelni. Mert aki ezt a gyönyörű életutat így utólag végigkíséri – legalábbis a Kecskeméttől való elválásig –, az a maga javára is kedvet, erőt kap a további szellemi munkálkodáshoz. Azt vallotta, hogy *„a tudományban semmilyen részletkérdés nem felesleges”*.

Tegyük hozzá, hogy ez Hajnóczy pedagógiai, kutatói, közéleti és egyéb munkájára is tökéletesen helytálló és jellemző.

*

Két világ: addigi és későbbi élete, élettere között 1946. június 11-ével keletkezett, Tóth Lászlóhoz írt levelében kaptak tőle üzenetet utoljára szeretett városában, ahol nemcsak befogadták és értékeinek méltó elismerésével (miniszteri kitüntetés, díszpolgárság, rangot adó társadalmi megbízatások) jutalmazták, de ma is ébren tartják az emlékét. És remélhetőleg a jövőben is.

Íme a kecskeméti levéltár egy szövege: „*Kedves Laci! A külföldi postaforgalom megnyíltával ezúttal negyedszer próbálok levél útján kapcsolatot találni veled! A nyilas és náci hatóságok családommal együtt több részletben eltoltak bennünket. Eddig többszöri kérelmezés dacára nem engedtek innen hazautazni. Tavaszra talán hazakerülhetünk. Kérlek küldj vagy küldess valakivel értesítést. Otthon mit várhatunk lakás, egzisztencia dolgában? Könyvtárban, levéltárban, vagy valamelyik vállalatnál találhatnék-e munka- és létlehetőséget? Vorurlberg, 1946. jún. 11.*”

Sajnos nem tudjuk, s bizonyára már nem is fogjuk megtudni, hogy kapott-e választ, üzenetet a kérő levelére.

Végül a legutolsó jelzés Amerikából érkezett, fél évszázaddal később. Hajnóczy Iván ott élő leánya írt dr. Orosz László irodalomtörténésznek Kecskemétre. A levél teljes szövege figyelmet érdemel: „*Kedves László! Engedje meg, hogy így szólítsam. Szeretném végtelen hálással megköszönni azt a nagy ajándékot és örömet, amelyet nekem szerzett a Katona József Társaság Évkönyvének megküldésével. Nagyon értékes, szép munka, szívből gratulálok úgy Magának, mint a többi lelkes, tudós közreműködőnek. Bár édesapám is megérhette és olvashatta volna, ő szívében soha nem szakadt el Kecskeméttől. Kérem szépen, tolmácsolja hálás köszönetemet Fehér Sándornak jóleső megemlékezéséért. Meleg köszönetemet küldöm úgy Magának László, mint mindazoknak, akik Édesapámra még emlékeznek. Csuka Gerőné. Los Angeles 1992. I. 28.*”

Ez a korrekt, nemes lélekre és kiváló ízlésre valló, szépen fogalmazott levél nem születhetett volna meg a Kecskeméten élő Katona Piroska jóindulatú közreműködése nélkül. Ő ugyanis élete végéig tartotta a kapcsolatot Hajnóczy leányával. Nagy kár, hogy mindazt, amit a tudós tanár, irodalomtörténész utolsó évtizedeiről kapcsolatai által tudott, magával vitte a sírba.

Irodalom

Heltai Nándor: *A Katona József Társaság száz éve (1891–1991)*. A Katona József Társaság Évkönyve, Kecskemét, 1991

Orosz László: *Kecskemét irodalmi öröksége*. Kecskeméti Füzetek 2. Szerk.: Szekér Endre, Kecskemét, 1992

Joszt Ferenc: *A kecskeméti középiskolák története*. A Kecskeméti Közlöny Évkönyve, 1928

Váry István: *Emlékezzünk régiokról* (1938)

Horák Béla: *Bugacpuszta idegenforgalma* (Kecskemét, 1999)

Dr. Balástfalvi Kiss Barnabás: *Kecskemét múltja és jelene rövid vázlatban* (Kecskemét, 1939)

Heltai Nándor: *Tóth László hírlapíró és szerkesztő* (Kecskemét, 2000)

Nevezetes emberek Bács-Kiskunban (Kecskemét, 1971. Szerk.: Fenyvesiné Góhér Anna)
A Kecskeméti Közlöny Naptára 1931
A Katona József Társaság Jubileumi Évkönyve (1891–1970). (Szerk.: Orosz László, Kecskemét, 1971)
Magyar Nyelv (XXIV–XXV) 1930
A Kecskeméti Katona József Kör (1905–1912) kettős ciklusának évkönyve (Kecskemét, 1914. Szerk.: Marton Sándor)
Magyar Irodalmi Lexikon (Bp. 1926. Szerk.: Ványi Ferenc)
Révai Nagy Lexikon XX. kötet
Kecskemét th. Város négyévfolyamú Felsőkereskedelmi Iskolájának XII. évi értesítője az 1928–29-es iskolai évről
Kecskeméti Lapok 1930. nov. 13.